

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL” BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscris sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulari 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoiann 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 26
Luni 20 Septembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARU

SCENARIUL DE FILM ROMÂNESC

de RADU GYR

Ne amintim încercările de film românesc ale trecutului.

Ni le amintim deopotrivă în onorabilele lor sforțări și în scaderile fatale.

Fără un sprijin efectiv, stoarse din capitaluri modeste și economii sângeroase, încropite din interpretări cărora le lipseau experiență și tehnica scenică a filmului, evidențiam absența unui studio prevăzut cu toată aparatul necesar și a unor regișori căliți în învățăminte și rutine cinematografice, dar, mai ales, inteligență pe scenarii respirând novitate, vechile pelicule românești n'au putut fi decât modeste și n'au putut obține decât zămbetul de încurajare al unui public cultivat în viziunile de producții străine.

Ne bucură, deci, hotărârea luată de oficialitatea propagandistică, de a susține integru turnarea unui mare film românesc. Și este foarte bun instituirea unui concurs pentru scenarii; din stimularea tuturor acelor care se gândesc să lucreze scheletul unui film adevărat s'ar putea să ne alegem cu un text de acțiune bine încheiat, bine gradat, variat, cu subiect frumos cumpănat de planuri auxiliare, cu dialog inteligent și viu, — calități abia mijite în încercările anterioare.

În ce privește tehnica lumării, Statul să nu facă economii. Să sprijine puternic și din pînă înzestrarea aparatului, montarea, aducerea de regișori și tehnicieni încercați.

Dar, mai cu seamă, să se pușă un accent categoric pe scenariu. Nu trebuie, în niciun caz, să se pretere un scenariu pentru rațiuni ce priveșc ușurarea tehnicii, economia de montare și costumaj, descongestionarea de interpreti. Ci să alegem scenariul cu însuși clare de acțiune bogată, cu succese variate de tablouri, neamputându-i-se nimic din ce ar însemna amploare și robustețe. În deosebire, un scenariu care să ne poată prezenta într'un specific al nostru, într'un apert bine delimitat, și care să ne impună, într'odată, în originalitate majoră, cu relief și culoare.

Mă gândesc la filmul italian.

Succesul pe ecranul european l-au asigurat, în primul rând, nu ducegarile ușoare, Valii, ci puternicele pelicule de acțiune, evocate și atmosferice istorice. Italienii sunt admirabili în creșterea de lîmbe a epoci; ei exploatează bogăția mijloacelor și a evului mediu cu o rată virtuozităților, precum și resursele celele de fermecătoare legendă eroică, gen „Corona de Ier”.

Am convingerea că izvorul bogat al unui bun scenariu românesc trebuie căutat în împierea legendelor cu evocarea istorică.

Să fie o peliculă puternică, sugestivă, reprezentativă, a cărei originalitate și izbândă să i le asigure — alături de o tehnică cu totul modernă și o interpretare strună — un specific românesc cu mult gust întâișit și atent distilat în ară. Atmosfera, culoarea, evocarea de trecut românesc, aerul deopotrivă a baia și a încălzire istorică, să fie ferite de a cădea în simplu documentar; ele trebuie să meargă spre viață până de mișcare și spre poezia unei fotografilor noi, variate, încântătoare. Minuamul peisajului românesc ar colora-ba cu costumul arhaic și vechia arhitectură autohtonă și s'ar sprijini pe dinamica unei admirabile luzuni de frescă istorică și mitologică românească, de unde n'ar lipsi deosebita semnificație estetică și vibrația umană.

Filmul e un extraordinar instrument propagandistic.

Sub acest raport propagandistic, nu-l văd pe Caragiale înzestrând pelicula românească.

Cu biclul de moravuri corupte, cu șarja vechilor năvăruiri politice, cu indivizi agramați și beiali la inteligență și cu maldane și mahalale bucureștene nu ne putem prezenta strălucitori.

În schimb, gândiți-vă și la efectul propagandistic și la acela de artă, rezultate dintr'un scenariu încălțat — amplu ca mișcare, plin de peisajul autohton și mistificat de frumuseți arhaice, de poezie și de tulburător simbol — din „Legenda Mănăstirii Curtea-de-Argeș”.

Excelente scenarii — ferite în surprize — oferă minuțioasă „Zodia cancerului” sau — mai mult încă — „Frații Jderi”. Câte prilejuri de magnifice interpretări și de destăruare de regie nu respiră un scenariu extras din acest larg și emoționant epos! Dar adunarea? Ritm, aventură dinamică, evocare istorică, oarecare romantism gen Walter Scott, imbinat cu scene tari și episoade savuroase de delicioasă năvitate și humor hătru specific românesc...

„Lelospășii” lui M. Sorbul dovedesc cât de frumos a putut fi dramatizat „Ioan Vodă cel Cumplit” al lui B. P. Hădeșu.

Un scenariu ar putea extrage infimul mai mult din fresca acestei domni atât de interesante și de tragice.

(Urmare în pag. 5-a)

EUGEN DRĂGULESCU

Fotografia înscrisă

Influențe și reacții literare

DE ION ȘTEFAN

Cei doi poli între care gravitează fenomenul literar românesc, și care pot fi propuși drept cele mai indicate criterii de clasificare a epocilor sau curenturilor noastre literare, privesc nu prin prima ideologică, ci în însuși procesul lor de gestație și desfășurare, sunt de o parte influențele, iar de alta reacțiile față de aceste influențe. Dacă vrem să ne extindem atenția și asupra peisajului literar de peste granițe, fenomenul ce ni se impune cu o bogată posibilitate de documentare este acela al reacțiilor. Clasicismul a avut de înfruntat reacția romantismului, acestuia i s'a împotrivit parnasianismul, din care s'a trecut în simbolism, și așa mai departe. Un proces care tinde să se anchiezeze prin repetiție și să-i decreteze metodele sau sursele drept infailibile, universal și exclusiv valabile, trezește în mod fatal reacția spiritelor ce nu se pot încadra regimului spiritual întronat de predecesori, spirite ce se revoltă, propunând alte norme, pe cale de a deveni la rândul lor dictatoriale și apoi ele înseși detronate. Dacă tradiție însemnă și constantă, atunci elementul tradițional al fenomenului literar european e determinat tocmai prin acest apert de o reacționare, fie înmănuș, fie revenind, prin salt, la un trecut mai mult sau mai puțin apropiat.

Pentru literatura noastră e de altfel destul de greu să fixezi o tradiție, în mod rigoros, căci e sigur că trăsătură specifică a acesteia nu-și are originile în începuturi. Tradiția noastră culturală și literară trebuie să păstreze, ca o scoică, viziunii marii din care născu, ecoul strădăniilor firii românești de a se manifesta, și ea nu poate fi dibuțată nici într'o aglomerare de influențe

și nici într'un extras prin excludere al unei influențe care convine unui anumit spirit, de formație occidentală sau, dimpotrivă, de orientare bizantină. Și atunci, tradiția românească e determinată tocmai de acea intermitentă răzvrătire a duhului local, care înfingându-și rădăcinile în substratul curat al neamului nostru — poporul — luptă să ateneze și asimileze influențele străine.

Delimitarea epocilor din literatura românească a înregistrat câteva încercări interesante, între care mai atrăgătoare, dar nu mai juste, prin ingenuitate și acuitate imagistică, per să fie ale unui cunoscut profesor țean și ale d-lui D. Murărașu, primul frapant prin mobilitatea cu care trece de la un criteriu la altul, al doilea impune prin obstința cu care se cramponează de unul singur. Totuși, istoricii literari, mai ales pentru învățământ, au căzut de acord să ne compartimenteze literatura într'o epocă veche, alta modernă și una contemporană. Elementele asupra cărora rămân încă motive de discuție sunt datele de hotărâre dintre aceste trei epoci, a căror fixare variată după criteriile și optica fiecărui istoric literar, precum și subimprimărilor ce se fac în cadrul fiecărei epoci. Dar dacă, de pildă, semănătorismul spunea elemente din ideologia lui Eminescu și copia programul „Daciei Literare”, iar junimismul apelează de asemenea la câteva din punctele acestuia, e cazul să ne întrebăm dacă această clasificare își poate justifica fixarea relativă a limitelor — de sigur elastice — între o epocă și alta.

În orice caz, metodele de clasificare actuale își cer o revizuire, pentru că termenii „vechi” sau „modern” nu atâră

de ani, de mentalitatea unei epoci.

Oferta de a prezenta o antologie a poeziei române, dela origini până azi, în trei volume, prin care să fie inițiată clasa noastră muncitorească în tărâmul de basm al versului, făcându-i cunoscute o mulțime de nume cu care manualele didactice n'au obișnuit-o, ne-a sugerat distincția a trei etape, delimitate prin mirajele către care au gravitat, ca niște sateliți în jurul astrului poeziei noastre. Prima etapă ar cuprinde epoca influențelor apusene, împreună cu răspunderea orgoliului local, pe care-l provoacă, a doua ar contura întreaga floră poetică eminesciană și posteminesciană, dominată de repășițarea lui Eminescu, care încheie, sintetizând, un ciclu și deschide altul, — epocă ce trăiește deci sub influența autorului „Luceafărului”, dar și sub semnul tendințelor de emancipare de sub tutela lui, căutând câștigarea unei independențe chiar cu resurse străine, de peste frontiere, — iar a treia etapă ar urma să încooresce vîlmășugul de curente de după război, la un loc cu reacțiile tradiționaliste ce au doză treptată la o limpezire a izvoarelor de inspirație și la o disciplinare a tehnicii poetice.

De sigur că înduștră acestor etape se pot face anumite noi distincții. Noi însine stăruim puțin aci, fiindcă ilustrăm același proces al reacției față de o stare de lucruri și al sintezei, asupra gândirismului.

Gândirismul rămâne în istoria noastră literară drept cea mai găsnată încercare românească de a satisface apeliul de absolut, deschizând perspective largi spre zărmă nemărginite ale transcendentului.

(Urmare în pag. 4-a)

EUGEN ISPIR

Case vechi din Odesa

Chesterton, răzvrătitul

de LADMISS ANDREESCU

A și să folosești rațional furculița, nu e puțin lucru. A și să înveți gusturile de eson ale tuturor pseudoculturilor este, cel puțin, tot atât: prezența în ființă a acestor gusturi ușurătoare și aproape inutile este perfect asemănătoare cu... absența furculiței; un fel de întoarcere, prin snobism, la o inutilă primitivitate intelectuală.

Și totuși Gilbert Keith Chesterton a preferat toată viața să scrie o carte tot atât de rustică ca și cum ar fi mîncat o arțipă de pui bine rumenită... cu mîna; nu cu furculița, cum pretind protocolul dandyismului. Această preferință, pentru simplul motiv că o arțipă de pui bine rumenită este mai apetisantă când o mîncăci cu mîna.

Și o carte scrisă fără prețiozitate, așzidera.

Chesterton a fost englez. Lucru pe care l-a regretat profund. Pentru că nu a știu nu a vrut să știe să se poarte englezeste. Fînd un om voluminos, purta jiletă largă, cămașă deschisă la gât și toată viața a socotit fructul ca pe cea mai însușurabilă oroadă vestimentară. Autorul romanului „Omul de Joi” nu a fost suficient de fleșmatic, pentru că era un bonom. Era cămărototul la trup, cîntărea peste 95 kilograme și avea gusturi burgheze de natură revoluționară tip 1789. De aci, dela această natură înrășișare, o mulțime de săgeți veninoase și literare, pornite împotriva-l. Și tot de aci, o mare parte din opera sa: aceea care mioroase mai vărtos a ploaie și a brazdă proaspăt întoarsă.

Odată, în tinerețe, Gilbert și-a eșit din minți și a scris ova care bicia din plin apucăturile comanșionilor săi, — natura englezului.

Acest pe atunci student, nu putea — și nu a putut până a murit — să înțeleagă zisa „natură” a calodomenilor n-voțuși.

Dar fii Albionului sunt englezi sadea: i-au primit bine înjurăturile, tocmai pentru că în saioanele lorilor nu se înjură și pentru că se simțea nevoia de așa ceva: ca de un whisky, ca de un somn bun. Apoi l-au declarat literat, om de duh, talentat, și acum, după moarte, l-au descoperit genial, ca pe Shaw.

Un biclutor al moravurilor puritane de talia lui Chesterton nu se află în orice golf al Angliei, iar înronile lui Bernard Shaw ar fi dorit — au voit chiar — o potolire a elanului cu șfichi chesbertoniene. Când Shaw a apreciat că volumul adversarului s'ar putea totuși să-l iriteze, l-a aruncat călcăuțului ultima ironie în grăsimă feței cu care — în treacă ție zis — Chesterton s'a mîndrit totdeauna.

— Dacă nu ai fi tu, sunt sigur că nu ești fi așa de ascut... fizicește, precum mă arată trupul și nici flămânzi nu s'ar afla sub soarele Marei Britanii, l-a admonestat marele scriitor. Este drept, fusese provocat:

— Când îți văd chipul, îmi face impresia că tot Universul e așă în greva foamii. Eu însuși mă simt plînd cu un fulg, — constatase fără ocol Gilbert Keith.

Oricum din acest dialog cu ace, victorios a eșit Chesterton. A avut prilejul și mai ales motivul, să mai scrie o carte în care să cșeze definitiv pe Shaw.

Moartea l-a surprins lucrînd la ea, la carte.

Chesterton s'a mărturisit sincer de ironic, inapt pentru a scrie o carte după normele estetilor, pentru a discuta o temă filologică sau o problemă științifică. S'a mărturisit un inapt ereditar. S'a voit astfel; din convingere, zicea el; din motive marcanțiale, bănuim noi. Acest avd scriitor englez ar fi putut fi tot atât de mare negustor, pe cât de mare scriitor a rămas; dacă ar fi pornit o întreprindere comercială, cu spiritul lui practic, nu ne închipuim cum ar fi putut să falimenteze.

Am zis s'a vrut inapt ereditar, deși tatăl său, pe lângă ocupațiile zilnice de mic funcționar comercial, care-l sufocau, aflase într'o vreme răgaz să scrie o carte de poezii pentru copii, pentru Gilbert care, în acea vreme, spărgea geamurile caseilor învecinate cu cea părintească.

Și totuși Chesterton, împotriva unor proprii mărturii din ultimii ani ani vieții lui, pe la 12 ani scria poezii pe cari, la bătrânețe, l-a părut nespun de bine că le distrugea imediat după confecționare. Nu pe toate însă, pentru că în manuscrisele lui s'au găsit asemenea străvichi mostre.

care purta curcubeu și ivorul gândului înalt, în vârful penelii.

Astfel stînd lucrurile, în literatură fiul autorului de poezioare pentru el și tovarășii de halmanaliă, a devenit un om aproape la locul lui.

Că unii contrați bărfitori găseșc deficiențe în multilateralitatea produșilor sale, este un fapt ce-i vine în sprijin: operele chesbertoniene au dat și vor da ocazii la discușii, la polemici, la controverse, au devenit valori, fie ele și negative, s'au înfășurat până și în cōșul cu alimente al muncitorului de pe cheiul Tamisei, sau minierului din Noua Galie.

Și-a început cariera... desenînd.

Cînd s'a săturat de desen, s'a apucat să-i toarne imaginile interioare — totdeauna a avut oroadă de cuvîntul „gînd” care, spunea el, nu e destul de expresiv. — În realitate și fraze, în aparență anapoda, în solușie solidă fîmbinate de observașii, ironia sau viziunea veșnic prospete, veșnic înșăurătoare. De atunci, din adolescență, până la bătrînețe, fără răgaz, cu o continuitate de invindată, deși a trăit peste 60 ani, a activat prodigios, rapid chiar, cu conștiința omului care are multe de spus dar care se apropie iremediabil de groapă.

Viziuna morșii!

L-a făcut să fie de o causticitate morbidă. A zămbit sau a rînișit? Era tare miștos să desprinzi din șlova sa, intenșia!

Am eșitî undeva că dacă omul nu ar fi biruit lumea, desigur cel biruitor ar fi fost... păianjenul. Dar dacă s'ar fi întâmplat lucrurile astfel, sigur sunt că un spirit ca acela al lui Chesterton ar fi revoluționat o stare de lucruri, oricît de îndînată ar fi fost ea. Așa însă, s'a mulțumit, împotriva tuturor afirmașionilor sale, să fie un mare om de șiere, un nume care va rămîne.

În poezia minoră, sau în cea evoluată, în teatru, în esau, în orășii, în roman, în dogmatică, în pedagogie Chesterton a fost prodigios. Și perfect, lucru foarte mare și rar.

În deoște scriitorul care se manifestă în diferitele remuri ale scrisului (zăristică, poezie, teatru, roman, eseu) nu își buștește să se realizeze întreg în niciuna, deși se pricepe la toate; iar scriitorul hotărît asupra unui singur fel de scrie, dacă se poate mîndri cu o cantitate respectabilă de material dat tiparului, se poate tot atât de bine mîndri în ocașe privește calitatea cășrilor sale (la noi cazul unora din operele marilor romancieri cari sunt din dreptul slabe, dacă nu catastrofale).

Cu opea lui Chesterton, lucrurile se schimbă. Nu i se află decât scăderi cu scop ideologic (ca în eseul „Observări introductive asupra importanșei ortodoxiei chesbertoniene”), prin urmare scăderi voite astfel. Cînd l-am recitît însă, am aflat chela de boltă a acestei autosubviziunii: ortodoxia chesbertoniannă are nevoie de contraste eclatante pentru a se evidenșia, este concopută și zidită pe contraste. Lucrul acesta l-a făcut și Shaw în teatru; pe alț plan, prin urmare (să ne amintim de „Non olet”, picășă jucată și pe prima scenă a teatrului românesc cu câțiva ani în urmă).

Chesterton nu este un anglican protestant, ci catolic. Ori tocmai acest lucru este interesant în țara religiei lui Wiclif. Dar numai atît: este extrem de interesant, nu e însă jenant, pentru că dacă ar fi fost așa, s'ar fi găsit la timp potrivit și pentru acest catolic de sînge englez o Sfîntă Elena literară, în care să fi fost complet izolat până-n ceasul de apoi. Dar literatul englez apreciază că un poet care debutează cu subiecte tratînd cu aceeași pasiune și în egală măsură, despre decapitarea lui Danton și despre aceea, sfîntului Francisc Xavier — vedeți paradoxul spiritual! — nu poate fi mai mult decât un poet, oricît s'ar voi el de aspru în vocabular, de drastic în gesturi, de acerb în sens.

Se poate preciza însă că toate aceste atitudini sunt ceva mai mult decât niște banale „lansuri” literare, că adică, în viața lui Chesterton a intervenit un element dinafara lui: Frances Bregg, soșia lui, a fost și ea catolică.

(Urmare în pag. 4-a)

CUVINTE DESPRE MOARTE ȘI DECENTĂ

de ION FRUNZETTI

Nu știu să fi simșit vre-odată față de moarte ceva care să intre între variantele fricii, și, în afară de o repulsiie firească, de este, pentru momentul desprinderii de trup, cele mai adeseori hăd, și de nesuportat dacă se petrece cu martori, alșii decât stihile și Dumnezeu, pot mărturisii chiar un șoiu de ciudată euforie, de șoiu nelinișilor anticipative, ce mă bîntuie ori de câte ori mi-aduc aminte ciudatul, voinic dorit, rendez-vous, stabilit cu neantul încă înainte ca actual meu de naștere — cu numărul hult de 13, — să fi fost semnat de mîna semidotă a ofșterului șării civile, deprins să consemneze sub o rubrică de catastofit toate rendez-vous-urile esenșiale pe parcursul unei vieți, fie el casaltă ori cu hărtapoae.

N'am avut niciodată sentimente reactive necrofobe, și dacă leșul m'a scărbit nemăsurat sub formele lui așa zise „vii”, imbuibat cu stidii și homar sau tolnînt pe pernele unui confort datorat mortificării lente impuse vieții altora, cadavru propriu-zis nu știu să-mi fi dat nici o scuturare de groază. Carneea mi s'a părut, dimpotrivă, prin moarte, înnoșbită, și n'am înșeles dece trisorii veșnici ai vieții acesteia vor s'o tragă până la capăt la fi, lăsînd cu limbă de moarte dispozișia să fie prefăcuș într'un șrum inutil, în loc să accepte firesc, descompunerea lentă a celulei în elemente ei, folositoare altor combinașii chimice posibile, în ciclul mare al devenirii cosmice.

N'am participat niciodată la o incinerare, nici la aceea a unui mare critic decedat de curînd, (cu toate că gazetele s'au grăbit să mă remarcă în înștristata asistenșă, cu o promptitudine profesională de care numai presa e capabilă), dar cred că dacă șolema ceremonie e cel puțin tot atât de hazlie ca ritualul premergător scorbării sicilului în groapă, încercarea ieșină la care se dedă viața ca să împodobească social nuditatea unui fapt firesc și secant ca un fulger, nu m'ar putea decât indigna.

Țiu mînt că într'o împrejurare de felul acesta, într'o capela de cimitir cu catafalc și coroane, printre mutrele convenșionale prelungi ale asistenșei contrariate de ora nepotrivită a înmormîntării, care obligă atîșia gogeamite oameni cu situașii și tabieturi să-și înghită nemesțecat debreșurilor la prînz, nu mi s'a părut, tot timpul litanei ciudate și a discursurilor ocazionale, firesc decât croncăniul cătorva clori intrate prin lanternă cupolei, și care nu fuseseră măcar plășite pentru asta. Hotărîti, oamenilor nu

le place spontaneitatea, și pasă-mi-te, ciorile n'aveau un rol prevăzut în caietul regizorului.

Optica deformantă a insului social ajunge să socotească improvizatie natura, și condamnă ca nepios tot ce nu respectă legile de carnaval ale trisei mai-mușărelor tradiționale. Prostul gust împoșonează cu stătu fotografice și cavouri pretenșioase incinta care totuși se mai cheamă „loc de veci”, cu toate că, nici cei șapte ani reglementari trecuți bine, gorarii cedează supracitării ca de bursă a metrilor de lut, și-aruncă oasele mîncate de putreziciune în osuarii comune. Bună-starea permite totuși urmășilor iluzia unei perpetuități, și nu-mi pot stăpîni nici azi hotolele de răs, la amintirea unei colivii de sticlă dintr'un cimitir bucureșten, prevăzută cu jaluzele verzi și brise-brise-uri, înăuntru căreia mesușe și fotolii joase așteptau parcă filigenele din care să-și scoarbă morșii cafeaua, întrușii postum la un bridge-parti, după ora camuflajului.

Dacă e adevărat că năravul antrono morfismului e confecționat oameșilor dumnezeu pe măsura lor, galbenii și chinșii și negri pentru Libierini, apo. fantezia aceasta funerară trădează o mentalitate cu mult mai gravă: șoclorismul. Incapacitatea de a leși din țiparele rutinei sociale. Incapacitatea de a mai simșă aud, pe om în relașie de condișia lui metafizică.

Oroarea de moarte a insului social costumează și fardează realitatea unui blestem teleologic, și teamă mi-e că din nepunșia de a-și reprezenta moartea și de a-l trăi sensul firesc, naște și desechilibrul vieții omului actual, deprins să nu-și mai drămușcă acșunile în funcșie de nicun absolut, și înclăștat în vâltoarea aparapantă a unei vieți fără altă dimensiune decât prezentul, (care este declinarea de modul carnal, a timpului).

N'am putut frecventa de cînd sunt un cimitir, fără să fiu izgonit de superștișii șoclorizante ale celor vii, și de ridicolul inscrișțiilor de pe morminte. Până și într'un cimitir de țară, de curînd, m'a izbit caracterul utilitarist al grădinii funerare, confundată de parohul bisericii cu o livadă și cu o răsădnită de zarzavat, și secularizată pentru nevoșle șocpădreshii ale preșesei. Ba, încă, destoinicia de econom a părintelui, președinte de federală cooperatistă,

(Urmare în pag. 2-a)

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NOSTRU: „PATIMA DE SUB ULMI” de EUGEN O'NEILL, în traducerea d-lui PETRU COMARNESCU

TEATRUL „MUNCA ȘI LUMINA: „Institutori” de OTTO ERNST, traducere de PAUL GUSTY.

„Teatrul Nostru” este la a doua piesă a lui O'Neill. Dacă mai adăugăm că n'a trecut un an de când publicul bucureștan a avut ocazia să vadă „Anna Christie” și dacă mai ținem seamă că în curând este vorba ca însuși „Teatrul Național” să pue în repetiție „Familia Mannon” — „Din jale s'a născut Elektra” — marea trilogie a aceluiași autor, se poate spune că acest puternic dramaturg american, de origine irlandeză, începe să fie deseu de cunoscut în țara noastră.

Am mai vorbit, dar, bineînțeles, acat cât este posibil în cadrul unei cronici teatrale, despre personalitatea lui O'Neill și despre caracteristicile generale ale operelor lui.

În ce privește „Patima de sub ulmi”, caracteristicile sunt oarecum aceleași. Într-o oarecare măsură acțiunea este mai puțin strânsă decât în alte opere, fără ca totuși linia generală să fie pierdută din vedere.

Linia generală în ea însăși este simplă, însă sunt prea multe schimbări de planuri sufletești, prea multe evenimente — ca să le zic așa — psihologice care se succed în cascadă de la o scenă la alta, fiecare în ea însăși putând constitui material pentru o dramă întreagă: merou unei nouă întorsătură, o nouă surpriză, survenind nu dela act la act, ci chiar dela scenă la scenă. De fiecare dată crezi că aici ai semnaliza o piesă, că aici se termină dar... în scena următoare vezi că este iarăși altceva.

O'Neill, însă este fără îndoială un mare dramaturg și astfel la sfârșit în momentul când piesa se termină, vezi că scenele acestea, toate, se întrezăresc perfect în unitatea generală a piesei, tot așa după cum, prin cine știe ce tar de forță, din imagini la un moment dat trunchiate, respirante în cioburile unei oglinzi, s'ar încheia până la urmă înmaxinea întreagă, limpede, redată de o glindă ca prin minune refăcută. Sunt, însă, în acele imagini

G.H. CALBOREANU

trunchiate, luate separat, destule lucruri prea lortate, prea tari, prea neverosimile culminând cu necrezuta, îngrozitoare și neumană ucidere a copilului numai ca sa... câștige dragostea amantului care, pe lângă altele îi este și fiu vitreg, sunt apoi scene insuficient motivate, în legătură cu prea evidentă și curioasă prostie a bătrânului Cabot!

Cum adică: poate crede el așa de ușor că la 76 de ani este tatăl copilului? Nu-și da seama de dragostea vinovată dintre fiul lui și noua mamă a acestuia, soția lui? Și, iarăși, nu-și da seama — admindând că toate acestea nu le-a văzute — de glumele ce se fac pe scoateala lui, nu înțelege acest Cabot, om întreg întepet și tare, toate aluziile ce se fac la adresa copilului ce s'a născut, la adresa lui, a fiului lui și a nevastei lui? Apoi, scena de dragoste din însăși camera moartei, cu vedenii și prezențe misterioase, care chiar ele îndeamnă la consumarea propriu zisă a dragostei!

De, cum mutte! Dacă cineva care nu s'ar fi chemat O'Neill ar fi prezentat o asemenea alambicată dramă — cu multe elemente melodramatice — „Teatrul Nostru”, cred că numai din cauza atator complicat ar fi fost refuzat. Ele ar fi înspăimântat prin ele înșile, indiferent de talentul cu care drama ar fi fost scrisă — cum e cazul la O'Neill — și de puternicele caractere pe care le crează și de oarecare semnificații pe care le prezintă.

Una din ele s'ar putea numi „măreția singurătății”. În privința aceasta este chiar ca un fel de invocare și locul unde este ca plasată, — finalul — amintesc în mare măsură, aproape și prin formularea ei, celebra formulare a lui Ibsen din „Un dușman al poporului”: „Omul tare este omul singur!”

Formularea aproape identică în ambele cazuri este prezentată ca o constatare, însă pornește și din ideologii cu totul diferite și din sensibilități cu totul diferite.

Este și natural: în O'Neill vorbește catolicul, omul disciplinat în fața unei ordine immanente a lumii, celălalt, protestant, urmașul și discipolul revoltat al lui Luther, este sufletește revoluționar, se așează decumurmășii lumii, el provoacă și el vrea lupta.

Ephraim Cabot este, în sensul acesta, un simbol. El mai este un simbol și sub un aspect teuristic: este desu să ne amintim povestea vieții lui, nevoia de a desiejeni pietrele și stăncile, să se lupte cu natura, să o învingă și să o supuie omului, să și-o facă prietenă iar nu dușmană.

Da, ei Cabot, plecase din locurile upde pământul era bun și gras și dădea îmbelșugat fără prea multă muncă.

Piesa, însă, mai comportă un simbol — așa putea mai adecvat întrebunța termenul de „semnificație” — în ființa și destinul celor doi îndrăgostiți: Eben și Abbie.

Aici deasemenea cred că vorbește în O'Neill catolicul din el: este ideea de ispășire, ideea creștină, ideea pe care o găsim și în „Invierea” lui Tolstoi.

Iar sensul dramatic al „Patimei de sub ulmi” se poate spune că este dat de acea lipsă de supra-punere a planurilor sufletești, de neînțelegerea — și aceasta este în adevăr un element de mare adâncime psihologică umană și cauză a atator frecvente drame sufletești — continuă, de acest decalage sufleteal al personajilor: pe deoparte Eben care n'o înțelege tot timpul pe Abbie, pe care o crede o intrusă venită să-l la pământul, iar dragostea ei o simplă prefăcătoare, pe de altă parte Ephraim Cabot, care nu-și înțelege copilul, pe Eben, îl crede prost, moale, lipsit de personalitate, disprețuindu-l.

La acesta, pentru cei cari vor și înțelesuri mai simple, mai la mînea tuturor și care caută, ca să zic așa, morala fabulei, s'ar mai putea formula încă una: că atunci când ești bătrân să nu te căsătorești cu femeie tânără, mai cu seamă când mai ai și copii mari!...

O'Neill, așa dar... poate satisfac toate posibilitățile de înțelegere și nevoile sufletești ale tuturor categoriilor de spectatori. Totuși să nu fim greșit înțeles: cu toate cele câteva defecte semnalizate mai sus, oarecum caracteristice tehnicii dramatice a acestui autor, nu înseamnă că nu ne găsim, totuși, în fața unei puternice și originale opere dramatice, așa cum deja am spus dela început.

În ce privește interpretarea, a fost dintre cele mai bune. D. Calboreanu, s'a arătat încă odăi a fi marele actor al vremii. Epanaam Cabot al lui capătă — o forță comparabilă actor mari creștii ale spiritului omenesc, un „Oedip-Rege” și „Bătrânul Lear”, pe cari le vezi crescând uriașe în imaginație, așteptându-și interpretul ideal, roluri, pentru cari, la noi, îl cred pe d. Calboreanu astăzi cel mai indicat.

U-na Dina Cocea în rolul Abbie, a fost ca în totdauna bine, pușand și multa inteligență și multă conștiințiozitate în rol și aducând în sprințului acestuia frumusețe pe care o are și — deși câteodată este o armă cu două tălșuri, pentru unele roluri dezavantajand-o acea neagăsuată distincție pe care, însă, pentru o fermier din cine știe ce „farwest”, nu era... numaidacă necesară.

D. C. Bărbulescu a jucat cu multă căldură rolul lui Eben, dovind frumoesa școală pe care o are, merit care îi revine în mare măsură d-nei Marioara Voiculescu, al cărei elev a fost. Dacă însem seamă că d. Bărbulescu este în primul d-sale rol propriu zis, căi abia a absolvit o conservatorului trebuie realmente să fie felicitat pentru felul cum s'a achitat de un rol greu.

Bine deasemenea — citez în ordinea programului — și d-nii G. Iordănescu, L. Iencea, A. Nedelcu, Marinescu-Rion, A. Vogt și Irina Negrescu, cari au contribuit la succesul acestei piese, pentru că în adevăr, „Patima de sub ulmi” este un nou succes.

Regia, pe linile ei mari bune, chiar foarte bună; unele chestii de detaliu nu mă interesează căci a se opri cineva în fața lor n'ar mai fi cronica dramatică ci gicană fără rost în fața unui spectacol bun.

Regisor: Ion Sahighian. A fost mîna d-sale și acest lucru s'a cunoscut.

Decorurile și costumele semnate „Noris”, bune, adecvate.

La fel dansurile pregătite de d. Tricky Checcals.

În ce privește traducerea, datorită d-lui Petru Comarnescu, foarte frumoasă. De altfel d-sale i se mai datorază și acel „Stranlu Interludiu” tot al lui O'Neill, și, pe cât mi se pare, mai are în pregătire și alte traduceri ale aceluiași autor, cum și o lucrare despre dânsul, astfel că se poate spune că d-sa a contribuit și contribuie în mare măsură la cunoașterea acestui scriitor la noi, lucru pentru care trebuie să-i fim cu toții recunoșători.

Teatrul „Muncă și Lumină” se inserie din nou cu un spectacol bun.

„Institutori” lui Otto Ernst a mai fost reprezentată la noi, dar cu mulți ani în urmă, fiind și atunci bine primită. Sătră acerbă la adresa unei anumite categorii de oameni, cu pasiunile lor meschine, cu răutatea lor lipsicioasă și fărătoare, cu lăvria lor dușmanoasă în fața omului superior, care-i depășește, care vrea să deschidă larg ferestre ca să intre aerul și lumina, a plăcut întotdeauna prin largul suflet de umanitate pe care-i conține.

Fără ca să-i altereze valoarea literară și teatrală, piesa este, în

aceiași timp și profund morală, imbinand într'un mod fericit artistic cu eticul, lucru care de obicei rar se poate obține.

Vreau să spun cu alte cuvinte că deși autorul ia o poz țiune precisă pe planul moral piesa nu pierde sub raportul artei propriu zise. Iată dar că alegerea acestei comedii este cum nu se poate mai bine făcută.

Dacă mai adăugăm și felul în care a fost reprezentată, se poate spune că în momentul de față, a-lături de „Patima de sub ulmi” și de „Topaze”, „Institutori” constituie unul dintre cele mai bune spectacole din Capitală.

Și apoi în fruntea distribuției am întâlnit un nume de mare prestigiu: maestrul N. Soreanu.

Dealtfel prezența d-sale în fruntea acestei echipe de tineri care ne-a dat frumosul spectacol dela „Muncă și Lumină” a fost înămpinată de public cu deosebită căldură și simpatie transformându-se la un moment într'o frumoasă manifestare de dragoste, o seamă de tineri venind pe scenă și oferind maestrului flori.

ALEXANDRU DRĂGHICI

TALENTATA LUCICA CHEVALIER

obține un frumos și bine-meritat succes în turneul „G. oondelor”, care a cutregurat întreaga provincie. După ce Capitala s'a găbit să sublinieze, încă dela premieră, acest lucru, Lucica Chevalier vine să adauge la aplauzele de până acum, o realizare pe care nici bărfelle și nici „excesele de zel” n'o pot cîinti.

ILEANA RĂCHITEANU

Am notat anume acest lucru pentru că este plăcut și reconfortant să vezi că adevărații slujitori ai artei nu sunt uitați și că publicul și lumea, cu toată păcatele ei, mai are încă suficienți entuziasm și idealism.

Maestrul Soreanu în rolul inspectorului Frell, — rol pe care l'a jucat cu ani în urmă — a avut o creație puternică, masivă, caldă, de o vigoare care ar putea fi o pildă pentru o întreagă armată de tineret fără căldură și fără culoare pe cari din păcate publicul de astăzi îl întâlnește prea des în aproape toate formațiile teatrale, ros de veleități și de ambiguitate justificată, dar nu întotdeauna și de o dragoste sinceră de artă.

Rolul principal feminin — Gisa Holm — a fost interpretat de d-ra Irina Răchiteanu.

Am mai vorbit despre această actriță care are norocul imens ca pe lângă un talent deosebit și un temperament dramatic cum rar se întâlnește, — am auzit actori tineri și chiar colegi de conservator, ceiaze rar se întâmplă, spunând că un astfel de talent dramatic se întâlnește nu știu la căi ani odăi! — să mai albă și o admirabilă voce, mată, violoncelată, una dintre cele mai frumoase voci ale teatrului românesc și, pe de-asupra, să mai fie și una dintre cele mai frumoase actrițe pe cari le avem.

Trecând prin mîinile experților și modelatoare ale unui om de teatru cum este d. Victor Ion Popa, dela care ar putea să primească, așa cum moșteneau apostolii și continuatorii unui Copcau, sfânta — căci arta merită acest nume — dragoste de teatru, așa cum numai d. Victor Ion Popa e poate face, sau trecând eventual și prin școala și viziunea unui Sahighian, cu care d. Victor Ion Popa se completează atât de bine în însuși, s'ar putea face din Irina Răchiteanu o adevărată actriță mare, care după aceea să fie dăruită teatrului românesc, în scurt, o actriță cum însăși Naționalul nu are — vorbesc de cele tineret — și care ca voce să se apropie de vocea splendidă pe care o are Maria Mohor.

Elevă de conservator, jucând rolul principal dela „Eclarea Sfântă” a lui Manghan — Sora Wiland — sau mai fărziu, cu atăta putere de convingere rolul unio din „La voix humaine” a lui Cocteau, creiat de Berthe Bovy și jucat la noi de Maria Ventura, cred că Irina Răchiteanu, cu experiența și cu modelajul primit din partea unor regișori de valoare va a-lunge cândva să fie interpretă celor mai mari roluri.

D. Geo Barton, în Fleming, a avut unul din rolurile d-sale frumose, și lăsând la o parte câteva detalii, în legătură cu o gesticulație cam prea mare, a fost un interpret deosebit de bun pentru Fleming, a avut o deosebită căldură și vibrație în creierea personajului interpretat, iradiind toată simpatia pe care acesta o degajă.

Foarte bine deasemenea și d. George Iliescu în rolul lui Flaohsman, cu nuanțări admirabile, cu o însușare minunată, dovind o compoziție slefuită cu multă îngrizire și artă.

Deosebit de bine d-nul Damian în tipul profesorului bătrân, și quasi-idiotizat, bine deasemenea toată galeria acia de tipuri de panopticon, admirabil creionată atât de munca și talentul interpretului cât și de arta regișorală a d-lui Victor Ion Popa: d-nii — citați în ordinea programului — Constantin Atanasiu, Cocea Ștefănescu, Mielu Misernoff, Ion Iliescu (foarte bine dar care începe să se cam repete), Ștefania Popescu, Ion Stoicescu, Ion Zissu, Ștefan Iordănescu, Cristofor Vițencu, Despina Pelin, Lică Rădulescu și Alexandru Petrovici.

În scurt, un spectacol foarte bun privit din toate punctele de vedere: și piesă și interpretare și regie.

ALEXANDRU DRĂGHICI

moase, și lăsând la o parte câteva detalii, în legătură cu o gesticulație cam prea mare, a fost un interpret deosebit de bun pentru Fleming, a avut o deosebită căldură și vibrație în creierea personajului interpretat, iradiind toată simpatia pe care acesta o degajă.

Foarte bine deasemenea și d. George Iliescu în rolul lui Flaohsman, cu nuanțări admirabile, cu o însușare minunată, dovind o compoziție slefuită cu multă îngrizire și artă.

Deosebit de bine d-nul Damian în tipul profesorului bătrân, și quasi-idiotizat, bine deasemenea toată galeria acia de tipuri de panopticon, admirabil creionată atât de munca și talentul interpretului cât și de arta regișorală a d-lui Victor Ion Popa: d-nii — citați în ordinea programului — Constantin Atanasiu, Cocea Ștefănescu, Mielu Misernoff, Ion Iliescu (foarte bine dar care începe să se cam repete), Ștefania Popescu, Ion Stoicescu, Ion Zissu, Ștefan Iordănescu, Cristofor Vițencu, Despina Pelin, Lică Rădulescu și Alexandru Petrovici.

În scurt, un spectacol foarte bun privit din toate punctele de vedere: și piesă și interpretare și regie.

ALEXANDRU DRĂGHICI

TALENTATA LUCICA CHEVALIER

obține un frumos și bine-meritat succes în turneul „G. oondelor”, care a cutregurat întreaga provincie. După ce Capitala s'a găbit să sublinieze, încă dela premieră, acest lucru, Lucica Chevalier vine să adauge la aplauzele de până acum, o realizare pe care nici bărfelle și nici „excesele de zel” n'o pot cîinti.

ILEANA RĂCHITEANU

Am notat anume acest lucru pentru că este plăcut și reconfortant să vezi că adevărații slujitori ai artei nu sunt uitați și că publicul și lumea, cu toată păcatele ei, mai are încă suficienți entuziasm și idealism.

Maestrul Soreanu în rolul inspectorului Frell, — rol pe care l'a jucat cu ani în urmă — a avut o creație puternică, masivă, caldă, de o vigoare care ar putea fi o pildă pentru o întreagă armată de tineret fără căldură și fără culoare pe cari din păcate publicul de astăzi îl întâlnește prea des în aproape toate formațiile teatrale, ros de veleități și de ambiguitate justificată, dar nu întotdeauna și de o dragoste sinceră de artă.

Rolul principal feminin — Gisa Holm — a fost interpretat de d-ra Irina Răchiteanu.

Am mai vorbit despre această actriță care are norocul imens ca pe lângă un talent deosebit și un temperament dramatic cum rar se întâlnește, — am auzit actori tineri și chiar colegi de conservator, ceiaze rar se întâmplă, spunând că un astfel de talent dramatic se întâlnește nu știu la căi ani odăi! — să mai albă și o admirabilă voce, mată, violoncelată, una dintre cele mai frumoase voci ale teatrului românesc și, pe de-asupra, să mai fie și una dintre cele mai frumoase actrițe pe cari le avem.

Trecând prin mîinile experților și modelatoare ale unui om de teatru cum este d. Victor Ion Popa, dela care ar putea să primească, așa cum moșteneau apostolii și continuatorii unui Copcau, sfânta — căci arta merită acest nume — dragoste de teatru, așa cum numai d. Victor Ion Popa e poate face, sau trecând eventual și prin școala și viziunea unui Sahighian, cu care d. Victor Ion Popa se completează atât de bine în însuși, s'ar putea face din Irina Răchiteanu o adevărată actriță mare, care după aceea să fie dăruită teatrului românesc, în scurt, o actriță cum însăși Naționalul nu are — vorbesc de cele tineret — și care ca voce să se apropie de vocea splendidă pe care o are Maria Mohor.

Elevă de conservator, jucând rolul principal dela „Eclarea Sfântă” a lui Manghan — Sora Wiland — sau mai fărziu, cu atăta putere de convingere rolul unio din „La voix humaine” a lui Cocteau, creiat de Berthe Bovy și jucat la noi de Maria Ventura, cred că Irina Răchiteanu, cu experiența și cu modelajul primit din partea unor regișori de valoare va a-lunge cândva să fie interpretă celor mai mari roluri.

D. Geo Barton, în Fleming, a avut unul din rolurile d-sale frumose, și lăsând la o parte câteva detalii, în legătură cu o gesticulație cam prea mare, a fost un interpret deosebit de bun pentru Fleming, a avut o deosebită căldură și vibrație în creierea personajului interpretat, iradiind toată simpatia pe care acesta o degajă.

Foarte bine deasemenea și d. George Iliescu în rolul lui Flaohsman, cu nuanțări admirabile, cu o însușare minunată, dovind o compoziție slefuită cu multă îngrizire și artă.

Deosebit de bine d-nul Damian în tipul profesorului bătrân, și quasi-idiotizat, bine deasemenea toată galeria acia de tipuri de panopticon, admirabil creionată atât de munca și talentul interpretului cât și de arta regișorală a d-lui Victor Ion Popa: d-nii — citați în ordinea programului — Constantin Atanasiu, Cocea Ștefănescu, Mielu Misernoff, Ion Iliescu (foarte bine dar care începe să se cam repete), Ștefania Popescu, Ion Stoicescu, Ion Zissu, Ștefan Iordănescu, Cristofor Vițencu, Despina Pelin, Lică Rădulescu și Alexandru Petrovici.

În scurt, un spectacol foarte bun privit din toate punctele de vedere: și piesă și interpretare și regie.

ALEXANDRU DRĂGHICI

ECOURI teatrale

PREMIERA...

O lucrare a cărei acțiune se simte doar în... „pintenii” frazelor...

Încolo nimic. Parcă s'ar vrea depășită — în acțiunea ei — chiar de ceiaze Louis Jouvet spunea într'un articol: „nimic nu-l mai greu, decât efortul ca să înțelegi intențiile autorului din ceiaze nimic n'a spus sau și mai nimic n'a arătat...”

În asta ar consta intuiția spectatorului, care trecând peste ceiaze e dat să vadă ca spectacolul, trebuie să netezească singur intențiile autorului.

„Descătușare” este lucrarea dramatică de debut a unui tânăr autor român și de deschiderea stagiunii Studio-ului, care în sărbătorile așteptate de început, s'ar fi cuvenit atenția celor răspunzători spre altceva decât spre ceiaze în „Descătușare” fraza căutăta nu împlinește nici măcar vrednicia unei munci, cu atât mai puțin meritul de a fi încheiată o acțiune dramatică.

Și mai este și piesa cu ai patrolea orb pe scenă...

Dar despre vatoarea justă și — firește — despre tot spectacolul, va scrii oricorari respectiv.

Noi, aici, în această rubrică, subliniem „meritul” comitetului de lectură care îndeplinește — deocamdată — „sacra” misiune de-a ne oferi piese ferite de cel mai elementar sprilin critic.

Și când te gândești că autorul

piesei „Descătușare”, a căutat cândva să ne inițieze până și în tainele regiei, cu articole cărora nimic nu le-am opus decât tăcerea de-a nu le fi luat în seamă!...

Cu premiera de Vineri seara, sperăm să se rezolve înlăturarea artificiosului acrobatic al nouilor dramaturgi pe scena oficială sau chiar pe-alurea...

O'NEILL...

„Viza de trecere” a lui O'Neill în activitatea teatrului românesc a făcut-o d. Petru Comarnescu.

Să recunoaștem în activitatea traducătorului operel dramatice a lui O'Neill, buna intenție de a servi spectatorului nostru un teatru de complicate înfățișări, cărora nu le stă în calea rezolvării decât mîntea unui irlandez ca O'Neill.

După d. prof. Dragoș Popescu, cu Shakespeare, d. Petru Comarnescu, cu O'Neill, se situează în acea vrednicie și laudată putere de-a satisfacе talmăcirea justă a unei opere dramatice, nu prea pătrunsă până azi, aici, la noi, pornită — parca — să constituie un examen de promovare în climatul nou al dramaturgiei.

„Dincolo de zare”, Anna Cristea, „Din lacrimi sa intrupat Elektra” și altele cari vor urma, rezolvă trecerea spre cucerirea unui înțeles superior de teatru, pentru care nimic n'ar fi potrivnic de a-l alege, decât refuzul de a-l vrea...

Dar cu traduceri ca ale d-lui Petru Comarnescu, oricum O'Neill pătrunde în gustul publicului românesc...

„AMPUTARE”...

Cu câtă artă desăvârșește unceori un medic câte-o operație, încât te minunezi, cum de i-a reușit o asemenea ispravă!...

În totul nu-i decât depravarea — și tot atât, pe cât e dat să cunoască — ar mai fi și curajul.

S'ar părea că tocmă acest curaj l'a lipsit „doctorului” care a „operat” textul lucrării lui Barbu Delavrancea, intitulată „V. forul”, cu care prima noastră scenă și-a inaugurat stagiunea 1943/1944, fiindcă „făietura” făcută pe durata cât a unui act, a slăbit și șilar a lipsit piesa — în ansamblul ei — de rezonanța cât mai potrivită a subiectului.

Cât privește pe „Mogădiel”, a-trachia primelor acte, i-a fost dat să cunoască un text nou, redus doar la confuzia unor scene, a căror reușită consta doar în asigurarea de-a sub gheabă.

Apoi asta a vrut Delavrancea? Procedul e însă complet străin celorlalte elementare îndatoriri, față de o lucrare dramatică, în

sensul de-a nu fi chinată de „amputări” cari n'ar corespunde nevoii unei depline reușiri.

Ce s'ar întâmpla dacă din „Scrisoarea pierdută” a lui Caragiale s'ar tăia tocmă scena când „Cetățeanul turmentat” regăsește pălăria la intrime?!...

PREMIERĂ... Cu premiera de Vineri seara, sperăm să se rezolve înlăturarea artificiosului acrobatic al nouilor dramaturgi pe scena oficială sau chiar pe-alurea...

O'NEILL... „Viza de trecere” a lui O'Neill în activitatea teatrului românesc a făcut-o d. Petru Comarnescu.

Să recunoaștem în activitatea traducătorului operel dramatice a lui O'Neill, buna intenție de a servi spectatorului nostru un teatru de complicate înfățișări, cărora nu le stă în calea rezolvării decât mîntea unui irlandez ca O'Neill.

După d. prof. Dragoș Popescu, cu Shakespeare, d. Petru Comarnescu, cu O'Neill, se situează în acea vrednicie și laudată putere de-a satisfac_e talmăcirea justă a unei opere dramatice, nu prea pătrunsă până azi, aici, la noi, pornită — parca — să constituie un examen de promovare în climatul nou al dramaturgiei.

„Dincolo de zare”, Anna Cristea, „Din lacrimi sa intrupat Elektra” și altele cari vor urma, rezolvă trecerea spre cucerirea unui înțeles superior de teatru, pentru care nimic n'ar fi potrivnic de a-l alege, decât refuzul de a-l vrea...

Dar cu traduceri ca ale d-lui Petru Comarnescu, oricum O'Neill pătrunde în gustul publicului românesc...

„AMPUTARE”...

Cu câtă artă desăvârșește unceori un medic câte-o operație, încât te minunezi, cum de i-a reușit o asemenea ispravă!...

În totul nu-i decât depravarea — și tot atât, pe cât e dat să cunoască — ar mai fi și curajul.

S'ar părea că tocmă acest curaj l'a lipsit „doctorului” care a „operat” textul lucrării lui Barbu Delavrancea, intitulată „V. forul”, cu care prima noastră scenă și-a inaugurat stagiunea 1943/1944, fiindcă „făietura” făcută pe durata cât a unui act, a slăbit și șilar a lipsit piesa — în ansamblul ei — de rezonanța cât mai potrivită a subiectului.

Cât privește pe „Mogădiel”, a-trachia primelor acte, i-a fost dat să cunoască un text nou, redus doar la confuzia unor scene, a căror reușită consta doar în asigurarea de-a sub gheabă.

Apoi asta a vrut Delavrancea? Procedul e însă complet străin celorlalte elementare îndatoriri, față de o lucrare dramatică, în

sensul de-a nu fi chinată de „amputări” cari n'ar corespunde nevoii unei depline reușiri.

Ce s'ar întâmpla dacă din „Scrisoarea pierdută” a lui Caragiale s'ar tăia tocmă scena când „Cetățeanul turmentat” regăsește pălăria la intrime?!...

PREMIERĂ... Cu premiera de Vineri seara, sperăm să se rezolve înlăturarea artificiosului acrobatic al nouilor dramaturgi pe scena oficială sau chiar pe-alurea...

O'NEILL... „Viza de trecere” a lui O'Neill în activitatea teatrului românesc a făcut-o d. Petru Comarnescu.

Să recunoaștem în activitatea traducătorului operel dramatice a lui O'Neill, buna intenție de a servi spectatorului nostru un teatru de complicate înfățișări, cărora nu le stă în calea rezolvării decât mîntea unui irlandez ca O'Neill.

După d. prof. Dragoș Popescu, cu Shakespeare, d. Petru Comarnescu, cu O'Neill, se situează în acea vrednicie și laudată putere de-a satisfac_e talmăcirea justă a unei opere dramatice, nu prea pătrunsă până azi, aici, la noi, pornită — parca — să constituie un examen de promovare în climatul nou al dramaturgiei.

„Dincolo de zare”, Anna Cristea, „Din lacrimi sa intrupat Elektra” și altele cari vor urma, rezolvă trecerea spre cucerirea unui înțeles superior de teatru, pentru care nimic n'ar fi potrivnic de a-l alege, decât refuzul de a-l vrea...

Dar cu traduceri ca ale d-lui Petru Comarnescu, oricum O'Neill pătrunde în gustul publicului românesc...

„AMPUTARE”...

Cu câtă artă desăvârșește unceori un medic câte-o operație, încât te minunezi, cum de i-a reușit o asemenea ispravă!...

În totul nu-i decât depravarea — și tot atât, pe cât e dat să cunoască — ar mai fi și curajul.

GOSTAGAJEWSKAIA GRILL

Când urci pe o goșea cu hărtoape colimele din N.E.-ul Anapei și se desfășoară într'un moment dat o perspectivă banală și totuși neobișnuită pentru acest sărăcuțios ființ al Kubanului. Pe o întindere de km. întregi printre pomii înverzii se observă o aglomerație de case, fără plan și cu întreruperi, care formează o unitate geografică chiar pe hărțile mai mari. F. Gostaga-Jewskaia de unde și în noaptea se aude bufinind în depărtare concertul tunurilor.

În dimineața această călduroasă de August pe o uliță ce se lățește într'un punct, cu pretenția de piață pietruită cu bolovani, ca să contrasteze cu restul înecat în noroiu iarna și praf vara, s'au adunat localnicii, sau mai bine zis localnicile căci bărbații, ca peste tot unde băntuie războiul, sunt cam rari. În picioarele goale și cu broboadele albe pe cap, nu diferă prea mult de țărăncile noastre din unele regiuni.

Stând turește pe jos în fața unui bolovan pe care este expusă toată marfa, fiecare și-o strigă, căutând să-și încante clientela. Suntem doar în Bazar! N'are cu cel din Constantinopol decât asemănarea de nume și nu poți să-l compari nici chiar cu un bălci dela noi. Totuși găsești aproape tot ce vrei, însă cu niște prețuri care te aduc la realitate fiindcă în definitiv aci mai mult ca ori unde banul n'are valoare.

„Cistăi Malaco! țipa una agitându-și sticla cu lapte...
— „Hărășăia Răba! îmi arăta alta o farfurie cu aterine mirositoare...
— „Probuete Jabluki! îmi întinde alta un măr ca să mă conving de calitatea mărfii ce intrădever în acest an a intrcut ori ce așteptare, pomii fiind încercați de fructe pe care dacă armata nu ajunge să le mănânce sunt uscate de ei pentru la iarnă.

— „Papiroșăia, papiroșăia! țipa o fetiță plimbându-și cutia cu țigări, dealfel foarte cutiate. Dar ce n'ai fi găsit: chibrite cu criciorul pe ele, pachete de tutun, bomboane, ciocolată chiar, toate de proveniență militară a ajunsse nu se știe cum la târgul liberului schimb. La câte un colț te trăgea un băiețel să-ți arate ca are de vânzare un ceas, lângă el un moș ce vrea să scape de un samovar și mai la vale alții se toarnesc pe niște farfurii și un patefon răbăgăit. Peste tot aceasă atmosferă de variație și de vânzări ilicite. Unele mărfuri apar și dispar adată cu zvonul apropierei patrulilor de jandarmi, ce trebuie să facă în același timp oficiul de detectivi și de respectare a ordinelor ca nici un ostaș român sau „Wehrmachtsgelöhrige" să nu pătrundă în sanctuarul lui Mercur.

Astăzi mai vărtos ca în alte zile se făcuse o razie generală pentru demascarea partizanilor pe care nu-i poți niciodată deosebi luându-și obiceiul să se îmbrace sau în civil sau chiar în uniformă.

Atenția tuturor se îndreaptă la un moment dat la o ființă ce părea intrădever scoborâtă cu parașuta din cer. Civil nu putea să fie căci era prea elegant și exotic, iar militar și mai puțin reavând nimic care să indice sobrietatea unei uniforme rigide. Cu o capelă particulară și o cămașă care numai prin culoare aducea cu cele cazone, în niște pantalonași scurți de turist de pe valea Nilului și cu niște espadrile albe ce ar fi făcut admirația pasagerilor unui Normandiei sau estivalilor vizitatori ai hotelului Rex dela Mamaia în timp de pace, omulețul nostru făcu turul bazarului, oprindu-se din loc în loc ca să schițeze pe un bloc diverse figuri sau aspecte.

Acest lucru atrase atenția patrului care în câteva momente l'a și înfășocat, cu toate protestele vehemente într'o românească perfectă cu un caracteristic accent moldovenesc al suspelui.

— „Hai la d. căpitan X...
Văzând că n'are ce face, acceptă și cu un alaiu de curioși și gură-cască fu adus între baionete la comendura locală instalată într'o cocioabă.

— „Ce e cu asta, mă? întrebă căpitanul neștiind ce să creadă.
— „Să trăiți d-le căpitan, o fi vreun spion parașutist că prea își însemna planuri pe hărțile!
— „D-le căpitan, interveni inculpatul, în primul rând dați-mi voie să mă prezint. — Pic-torul Berea dela Propagandă și acum să vă arăt și o legitimație pentru convingere.

de DAN BRATESCU

După accent și după vederea fotografiei, cel ce avea răspunderea întregului sat își dădu seama de eroare însă indignat îl intreruse:

— „Mie să nu-mi faci pe malagambistul aci; du-te și te schimbă și apoi să te prezinți din nou să te vadă. Într'un sfert de oră să fii la casa din față unde vezi cele două mese cu scaune.
— „Să trăiți, am înțeles, răspunse malagambistul-cubanez și porni într'un pas alertător spre casa cum nici în perioada de instrucție din activitate nu fugise...

În sfertul academic îl văzurăm înapoi, luând o poziție marțială în fața căpitanului instalat la o masă.

— „Ce doriți să serviți d-le Berea? îl întrebă acesta surzător.
— „Aceasta e o propunere pe care o înțeleg la Dragomir în București, nu aci la câțiva km. în spatele frontului, d-le căpitan.

— „Vă înșelați beaucoup, tinere; ia uite-te mai atent înapoi. Într'adevăr, în spatele unei teșchele se vedea o pălăntă cu sticle pusă la gheață, din care o „Barișnă" turna în câteva pahare și căni ce constituiau singurul inventar al casei. Sub o rețea pe care foiau muștele erau câteva farfurii mici cu ceva negricios în fund. Iar la intrare cu niște litere grosolane

era zmângălit: GOSTAGAJEWSKAIA GRILL. Când sorbi din pahar băutura pământe și gustă cu un vârf de furculiță din pasta negricioasă, surpriza fu deplină.

— „Poate așezi dreptate, d-le căpitan, cred că aici la Dragomir, n'am fi putut gusta la un aperitiv icre tescuite cu bragă de Balci...

La răcoarea umbrarului și răcorindu-ne cu braga mai mult sau mai puțin rece, priveam pe goșeaua de pe care se rătăceau nori de praf la fiecare trecere de mașină. Erăm chiar în colțul unei încrucișări de drumuri lângă un staș plin până în vârf cu indicatoare: Anapa 24 km. Krimskaiia 19 km.

Oprindu-se un camion german, din el sărură câțiva soldați cu uniforme amestecate. Iată și un vânător cu bereta pusă hojește și cu o mustăcioară răscuțită ștrengărește. Salutând pe cei prezenți, se instală la masa vecină și începu să-și scoadă din sacu de merinate hrana rece înfășurată în Sentinela și, spre mirarea noastră, o sticlă de șampanie.

— „De unde o ai, camarade, că este din cea franțuzescă?
— „Să trăiți d-le căpitan, mi-au dat-o nemtu ca supliment când te-am spus că sunt Jäger; plec în concediu și până privind vreo ocazie, m'oi desfăta și eu la un local ca asta, de parcă aș fi la Botul Calului dela mine.

La un moment dat, niște cântăce ne atraseră atenția. Era un cor pângărat din care nu înțelegeam nici un cuvânt, la marginea câmpului biran din apropiere, tot la umbra unor pomi unde văzuserăm instalate rudimentar niște icodne. Uitaseam că printre altele este și Dumnică, așa că bătrânii pravoslavnici s'au adunat la toaca unui popă jăgărit care abea își ducea anii, ca să se roage ca în vremurile bune când aveau biserică lor, astăzi transformată de comuniști în cinematograful. Era ceva trist, ce totuși își umplea sufletul de o împăcare cu tine însuși atât de trebuincioasă în aceste zile.

Pe aceasă goșea prăfuită văzurăm într'un moment dat un alt camion ce abea se mișca din greu învâluit în praf și care părea supraîncăcat, într'adevăr, cocoșaji unul peste altul pe bagaje, cu forme ciudate, printre care se deosebea și o tobă, apărută o ceată de soldați numai ca uniformă, printre ei fiind și trei jemei în juste kaki.

Nedumerii la început, ne-am dat seama că era o escadră volantă de teatru de front ce avea să dea azi după mază o reprezentație pentru trupele din garnizoană.

Sosirea lor provocase fierbere mare, ofițerii făcând curte junelor, picante reminiscențe ale barurilor din București, soldații grăbindu-se să instaleze ad-hoc un teatru în aer liber și orchestra maestrului V. Predescu acordându-și instrumentele.

Peste câteva ceasuri, pela ora 5, după imnul național, în prezența tuturor notabilităților militare locale, reprezentația începu.

După dansul fetelor, un scamator începu să vopsescă batiște, să rupă jurnale ca să apară întregi și să facă floricele din boabe de porumb. Răsetele sănătoase ale ostașilor români și germani răsunau din ce în ce mai furtunoase, izbucnind din nou la niște acrobații comice.

Inveseliți, sudura se formase, nu mai erau români și germani, nu mai se ținea cont de greutatea treslerilor de pe umăr când cineva propuse cu voce tare: Camarazi, să bem un pahar de bragă cu artiștii la GOSTAGAJEWSKAIA GRILL, pașii tuturor se îndreptară voioși spre cărciuma din răsruce.

În mugetul îndepărtat al aceluiaș duel de artilerie, se lăsase o răcoare de seară, soarele dispărând încet încet, peste colimele din apus în spatele cărora la sute de km. era patria, erau obiceiurile, viața noastră însăși...

ORAR DE REGE

IN LOC DE CÂNTEC DE LEAGĂN

Când plângea, într'o dimineață, mama i-a vorbit despre viață.

— Copilul meu, visul s'a tu-n'urci căci în mrejele lui o să te-ncurci.

Drumeagul ce duce 'a azur răsădit e cu moarte 'mprejur.

Cerurile ce par atât de joase Sunt întodeauna mincinoase.

Iar stelele ce'n boltă strălucesc și ele 'n ploaia vremii ruginesc.

Ci mai bine să cobori ușor pe drumul bătut al tuturor.

Veii vedeai pe colinele seril cum răd de sănătate verii.

și urși ca norii și cocorii, înălțimilor cântându-le, păstorii.

Veii avea în curtea casei tale o grămadă de orătăi și animale

și în prag, ca soril, își vor zămbi domnița și comora de copii.

Lasă pentru sfinți vizitatoria și cunună-te cu bucuria.

Dar copilul, rău și nesupus, a ales poalea visului, în sus.

ORAR DE REGE

De mâine dimineață îmi schimb ora-rul:

mă voui scula la nouă ca boerul. Ostași din tobe să vestească cerul că s'a trezit din vise fărâncărul.

Vou fi trist numai o oră, în care timp voui storcea'n cupe mari durerea mea. Iar până prânz din lîră-mi vor cânta toți zeii neinvinsului Olimp!

Prânzul gătit din măruntaele cerbilor, mi-l vor servi doamnele trei grații. Cu vin mă vor cinși împărații, iar șerbi cu otrava ierbilor.

Prin amurguri au să mă poarte pe trumoasele rime din fantezia mea, și care a nu se supune-or încerca, Cincizeci de vergi pe spate o să-i număr.

La cină-mi s'or aduce fructele pământului, culese din cuprinsul celor patru vânturi...

și-așa să uit că cele patru scânderi nu se zăresc din întunerecul mormântului.

POEM PENTRU FERICIREA ORELOR

În acest amurg am să mă'nchin pentru orele ce trec și vin, lăsându-ne pe umeri și pe frunte câte pușin din semnele cărunt.

Nu știu când vin, nu simt când trec cu fâlfâiri ușoare pe sub pleoape. Doar mă trezesc cu-abisurile aproape și tot mai mult spre asfințit m'aplec.

Pentru orele ce trec și vin vârs o plăcitură din paharul plin, ca ele să se scurgă plăcute și curate pentru mine, pelru voi și pentru toate.

Cerul nu cunoaște semnul minunilor. Doar durerea e curată și întreagă. Doamne, azi sufletu-mi, singur, se roagă pentru fericirea deplină a orelor.

POEMUL REGRETELOR

Din cioburi să refaci copilăria, cine a simțit melancolia?

Sau neimplinit într'u visare, să vezi că steaua ta apune'n mare.

Rombelul inimii, plecat, înorbu și stăpănu, săgețat.

Sfântul care scut și i-ai ales, îngropat de lotii sub cules.

Ochii ce-au stătut să te vadă, odihnid pe tărâm de baladă.

În lanuri lune pline apun și les, dar nimeni nu se'nțoace din purces.

POEM PENTRU INTĂLNIREA CU DUMNEZEU

Într'un amurg cu liniști mari pe bord voui pleca în căldărie de moarte spre Nord.

Toate vor gusta din liniștea somnului când vou trece hotarul în mările Domnului.

Va fi la mijlocul drumului luceafărul de seară.

Eu vou fi în vis, voi veți fi afară.

Să bateți încet când veți intra să nu vă audă cineva.

Pe ușă nevăzută va intra Dumnezeu ca să termine și cu destinul meu.

La ridicarea sprâncenelor Lui brumării toate din jurul meu vor incremeni.

Voi, iubitele mele și voi, prietenii buni, să cădeți în genunchi și să șoptiți rugăciuni.

Nu mai eu vou sta dârș să-l înfrunt, căci n'am nimic să-l ascund.

— Doamne, în viață, am fost trist mereu și-am îndurat destinul Fiului Tău

Potecile mi-au fost totdeauna cu splni și viața mi-am ucis-o printre străini.

Muream în fiecare zi câte pușin căci toți îmi întindeau numai cupe cu venin.

În lumea Ta cu sfinți, fecioare și copii n'am putut nici urî, nici iubi.

Mi-a fost milă numai de făpturile mici, pe care nu le-ai văzut de sus, de aici.

Dece mi-ai dat ochi ca să văd toate? Dece mi-ai dat urechi să aud toate?

Dece mi-ai dat inimă să simț? — Atunci Dumnezeu, cu bisturiu de argint,

— Înflorindu-i ochii câțiva stropi de rouă — va desface cu grijă pieptul în două

și-mi va lua darul: inima, ca să-i redea pe vecl iar liniștea.

Să nu plângeți prieteni la căpătâiul meu.

Cred că inima e a lui Dumnezeu.

Atunci se va sînge bolla bătăuă cu saibe.

Imprejur vor crește mari tăcerile albe.

Și într'o noapte cu liniști reci pe bord voui dispăre în cețuri de Nord.

GEORGE PUTNEANU

Cartea franceză

THYRA SEILLIÈRE: „QUI, J'AI AIMÉ... (OU LA VIE D'UNE FEMME).

Valoarea „documentului" rămâne incontestabil în afara oricărei mode, trecătoare prin însăși natura și funcția ei socială. Condamabil este desigur excesul, abuzul care se face — care s'a făcut în literatura contemporană — sub pretextul că nu chiar motivul îndreptățit, de a reda cu fidelitate accentul inimitabil al experienței directe, al vieții, în absența oricărui parti-pris de literatură. Sub acest aspect prive lucrurile, înseamnă că orice experiență directă a vieții merită să fie comunicată, povestită. Când însă mijlocul de comunicare e literatura, negreșit că o alegere trebuie făcută și aici intervine chestiunea unui simț delicat al decenței în desvârlirea intimităților vieții sufletești — decență care înseamnă un minimum de atenție pentru sensibilitatea cititorului de gust.

Cartea d-nei Thyra Seillière, intitulată „Qui, j'ai aimé... (ou la vie d'une femme)", nu lasă nici o îndoială, înainte chiar de a o citi, asupra caracterului prozei pe care o fagăduiește coperta. Spontanitatea și accentul de intimitate a vieții trăite se relevă chiar dela primele rânduri introductive: „Am vrut doar să fiu sinceră" — mărturisește autoarea — „m'am străduț să găseșc cuvinte simple" — și „se va găsi în ea, cu o sinceritate totală — căci minciuna ar pretinde un talent pe care nu-l am — o mare simpatie pentru ființe și lucruri, multă îngăduință și iubire edăncă pentru frumos și

M. NICULESCU

Cartea de artă a domnului Zambaccian

Crònica plastică

Ni s'a trimis azi un superb volum artistic, spre recenzare, „Pagini de Artă" de K. H. ZAMBACCIAN, editat într'un frumos și elegant format, de Casa Școalelor; iar ceea ce e de capitală importanță prețul acestei cărți (pe care ordinea, om de gust, o va dori-o) este minim. O serie de mounate reproduse, alese pe sprinceană (așa cum știe cunoscutul colecționar să le alegă!) însoțite de un voluminos text, își desfășoară ochii și intelectul.

Cât privește partea tehnică a reproducerilor, este excepțională. Aproape totul, din opera citată, face parte din colecția particulară a autorului. Am avea însă oarecari comentarii și protestări de făcut asupra textului, fărâ nici o speranță de a fi înțelese cum se cuvine de sârguinciosul autor; suntem aproape siguri că susceptibilitatea „à fleur de peau" a domnului ZAMBACCIAN se va burzului... dar, n'avem încotro! Datoria ne este să urmăim ca până acum, spunând întodeauna pe față ceea ce credem.

Din mănunchiul de artiști plastici români prezenți, cu frumoasele lor însuși, pe hărțile, remarcăm — cu durere — o lipse, (hotărât, suntem feministe, când semnele noastre sunt nedreptățite) o singură plasticiană română și prezentă, ca din întâmplare, pusă la sărășitul volumului, sculptora MILITZA PATRAȘCU. Vor fi fost necesități de clasare estetice, poate, nu știm... Sau presunți: „Dă cucoanele afară, graugurii picturii noastre, trebuie să stea singuri, singurei!"

Există însă, o operă de artă făcută de o femeie, care li se poate alătura, fără să scadă prestigiul. Acea operă, mare cât o palmă, noi am văzut-o într'o colecție particulară pusă între LUCHIAN și ANDREEȘCU. Colecția era mică, dar de preț, colecționarul interzice însă să-i divulgăm identitatea, vom spune numai că e foarte cunoscut în lumea plastică și muzicală, întrucât

posedă și o extim de bogată discotecă, cu plăci care mai de care mai frumoș interpretate și de mai bună calitate.

Tabloul — noi îl socotim cu modestele noastre mijloace de percepere — o capodoperă a picturii românești, măcar că e semnat de o femeie, în spați RODICA MANIU și a fost executat (după modele purtate de cele două personaje, o doamnă și o fetiță) în 1904-5. Să fi fost văzută semnă-

C. RESSU

Pictorul Luchian

tura lui MANET (cu al cărui fel de a picta aduce în josul pânzei, acest încântător tablouș ar fi valorat mi și mi de lei!...

Nu-l vorbă că dintre pictore, nu numai doamna MANIU ar fi putut figura „ilusru" în volumul de artă, al d-lui ZAMBACCIAN; prea frumoasa cătără moartă din colecția domniei sale, semnă de M. ELEUTHERIADE, nu vād cu ce ar fi micșorat prestigiul naturilor moarte, chiar ale unui G. PETRAȘCU, dacă ar fi fost pusă alături de ele...

„Din nainte ne dăm seama de reacțiunea autorului volumului, la citirea acestor rânduri: „d-sigur că scrie astfel, pentru că nu a figurat și dansa în volum". Spulberam imediat ipoteza ce ni s'ar putea imprimuta. Din chiar d feriele articole ale volumului, reese disprețul autorului pentru ceea ce numește domnia sa „ilustrație grafică, decorativă, caricatură și chiar desen propriu zis", așa înțes, cunoscând că epitetele mai sus menționate, autorul le-ar putea aplica și lucrărilor noastre (meritate sau nu, această e altă poveste!) nici nu ne-a trecut vreedată prin minte cum că, binecunoscutul și marele colecționar ZAMBACCIAN, ar caduciesi — ca să zicem așa — să ne facă cinstea cu toată deosebită, de a figura într'un asemenea volum simandicos! Ne cunoaștem doară lungul nasului...

Ceace am semnalat era numai și numai pentru pictura feminină, pe care știm că în România și colecționarii și amatorii o disprețuesc sau o tolerază ca pe o rudă sărăcă, atunci și mai ales atunci, când nu-i pictoriște se adogă la loviturile de penel pe pânză... Nu o spunem pentru autorul „Paginilor de Artă" în special, ci pentru toată lumea în genere.

Ne-a bucurat însă mult, o constatare în acest superb volum pe care îl recomandăm cititorilor noștri, ne-a bucurat, zic, resbilitarea marelui N. N. TONITZA despre care,

dece să nu o spunem, domnul ZAMBACCIAN „avea" o tare proastă părere. Părere care a mers până acolo, să facă un schimb în anul 1934 sau 35, dând una delicioasă acuarală Tonitziană, contra unei, ah, Doamne! s'a-i zicem dragă, ilustratie ieșită din penelul modest al subsemnatai. În aceie vremuri antideluviene, să fi dat un milion și nu găseai pe pereți la loc de cinste vreun tablou de TONITZA, în simpatica locuință a colecționarului; sau dacă s'ar fi găsit vreunul, de așa pierdut între o mie altele, mai în dos, locurile de cinste fiind pușine. Pe timpurile acele, colecționarul mai repede se descotorosea de TONITZI, decât îl aduna...

Revizământul în simpatie Zambaccie, nești, de ce să nu o constatăm, ne încantă. Întrucât noi am fost totdeauna o admiratoare a lui TONITZA, facilitând cumpărări de tablouri și desene; ale sale atunci când „cota" lui nu devenise astronomică, cum a devenit în zilele noastre! O altă constatare o facem văzând și lucrările reproduse ale marelui nostru portretist modern, EUSTACHIU STOENESCU, pentru care simpatiele noastre picturale nu s'au desmintit niciodată, chiar dacă am fi avut și mărturisit unele rezerve. Regretăm numai că domnul ZAMBACCIAN nu a reproduș un portret aflat în colecția Nicolae Darvari reprezentând pe d-șoara ELLA DARVARI în costum de călărie. Un portret, credem, extrem de reușit, pictat prin 1920, mi s'a parut și pe care probabil d. ZAMBACCIAN nu l-a văzut, nici nu a avut cunoștință de el.

Acestea fiind spuse și chiar dacă am găsi textul d-lui ZAMBACCIAN cam prolix pe alocuri, unit cu un lirism lipsit de reținere datorat entuzasului despre care valorosul critic SERBAN CIOCULESCU vorbește în frumosul său articol din „Vremea", trebuie să recunoaștem incontestabilele calități ale acestui înmunate cărți, care n'ar trebui să lăpsescă din nici o casă unde omul gustă și se desfăta cu plastica. Felicităm deci pe d. ZAMBACCIAN foarte sincer și pentru uriașă muncă depusă și pentru plăcută plăcere procurată.

LUCIA DEM. BALACESCU

MIREASA din FATA OGLINZII

(Urmare și sfârșit)

de LIVIU BRATOLOVEANU

Sana n'avea nimic din îndemânarea femeilor care-și compun masca pentru ieșirea în stradă: era stângace ca o elevă de pension, în preajma dragostei.

Își mășina figura. Se pudra astfel, plimbând încet puful pe umerii ascuțiți ai obrazilor, pe frunte, sub ochi, după paliditatea faciale o albea de var. Era parcă ceva grotesc în promovarea acestei frumuseți perimate. Parcă punea pe chipul unui manechin de ceață, o strălucire nefirească de panopticum.

Apoi, încântată ca în fața unei comori eliberate din noaptea hrubelor, foși rujul uleios, arcului și buzele subțiri până ce luară crutul aspect al unei răni însângerate. Ochiul nu se mai încruntă ca până aci, neliniștit, în fața oglinzii, la număratoarea celor dintâi riduri. Erau neastampărași și cu sprâncenile arcaute a mirare, ca în fața unei minuni în care nu mai spera. Și tot ca o minune, din adânc, cântecul uitat reapără pe buzele însângerate ca în pragul celor douăzeci de ani, când înima mamei era lângă înimă ei și nici o primăjdie nu amenința, de niciară, cerul liniștit lor.

Pe urmă plecă.

Dar la fabrică, după ce-și motivă lipsa, fetele nu se putură din capul locului împăca cu miraculoasa-i transformare facială.

— Ce-i cu tine, Sano? se alarmă una. Nu cumva (și zicând, făcând cu ochiul celorlalte) și-o fi umblat vreun cavalier la inimă?

— Ești geloasă?

— Ferească Sfântul!

— Atunci?

— Ca chestie, dragă... Barem e frumos?

— Nu te privește!

— Ah!

Era mirarea exclamativă a fetelor în fața unui adevăr subînțeles: epatantă, semnificativă, plină de răutăcioase aluzii.

Dar domnișoara Sana era îndepărtată și absentă la aceste vorbe de clacă. Surădea, ca să fie în nota lor, dar surăsul deschidea aripi albe spre imaginea aureolată a domnului Scarlat.

Pe urmă, o zi sau două mai târziu, nu se știe cum s'au cunoscut și nici de ce și-au vorbit. Poate din pricina intuiției din acea seară, încercând de presimțiri. Se svonisise că avioane imamice vor bombarda orașele din interiorul țării și măsurile de apărare preventivă nu întârziară să-și facă efectul: stingerea luminilor.

Sub camuflaj, orașul era ca o cetate cufundată în bezna negurilor de cimitir.

Dar lampa de buzunar a domnului Scarlat, i-a arătat protector drumul până la poarta casei.

Nu era un om atât de ursuz, cum și-l închipuise, acest domn Scarlat.

Ba, dimpotrivă, începuse prin a-i povesti o seamă de amănunte nobile în legătură cu camuflarea luminilor, între care, desigur, cea mai caraghioasă întâmplare era cea cu cheritul care se întoarce la miezul nopții acasă, numărând în odaia vecinei.

Din cale afară de amuzată, domnișoara Sana îi sorboa cuvintele. Astfel, discuțiile din fiecare seară, deveneau parcă fragmente întregitoare ale unei prietenii care se mărturisise tot mai intimă.

Domnul Scarlat începuse prin a-i povesti nimicuri vesele și sfârșise prin a-i face complimente. Iar o săptămână mai târziu, dispără și bariera formulelor de politețe. Dela „dumneavoastră”, ajunseseră la „dumneata”. Pe urmă își spusese simplu: — „Tu Scarlat”, „Tu Sana”.

Acasă, după ce se despartă, se strecură fericită sub plapuma subțire de vară, recaptulând fațete. Ca într-un vis se petreceau toate, și tot ca un vis imaginea domnului Scarlat o urmărea necontenit și pretutindeni, dând inimii ei trezile la dragoste parca dintr-un somn letargic, o emoție mereu proaspătă. Fiecare gând, fiecare preocupare sau faptă de peste zi, făcându-l în miezul lor intim un înn de dragoste pentru funcționarul dela depozitul de alcool.

Pe urmă, în altă seară, domnul Scarlat i-a cuprins pe neașteptate mijlocul, și ridicându-i bărbia spre lumina ochilor lui, a sărutat-o apăsat pe buze.

Nu s'a opus.

N'a tresărit.

Era urmarea firească a unei iubiri care nu întârziase să vină ca prelungul dintr-o simfonie a inimilor unite în cântec.

Apoi s'au strecurat amândoi în casă, fiindcă strada putea să aibă ochi și urechi, iar dragostea lor numai într-o siguranță plină de siguranță putea înflori.

Bărbatul s'a oprit dintru întâi mirat, în pragul ușii, rotindu-și curioase priviri prin odaia siab luminată de lampa cu glob alburii. Ce-a gândit atunci, nimeni n'ar putea să spună. Poate îl impresionase micimea și decorul sărăcăcios al încăperii pardosite cu pământ, sau poate se gândea cu milă la singurătatea în care o biată fată lipsită de apărare era sortită să trăiască.

— Ce simplu și totuși cât de plăcut e a tine rostise coborând mica scară de lemn. De mult locuiești aici?

Domnișoara Sana a ocolit răspunsul, fiindcă locuia acolo parcă de-o veșnicie și nu voia, da! nu voia ca domnul Scarlat să-i afle vârsta. A întrebat șoptit:

— Nu stai?

Bărbatul s'a așezat aproape de ea, pe un fotoliu subred cu catifelea leproasă, ciugulită de molii.

Afară era numai noaptea neagră de păcură și între ei, cu o realitate greu de mărturisit, lumina oficioasă a lămpii cu gaz, proiectându-le pe peretele din fund cu varul cojit, umbrele de funingine. S'au privit câteva clipe tăcuți, mai mult cu coada ochiului, parcă atunci se cunoscuseră întâi.

Dar tăcerea săpa în sufletele lor, o mirare plină de jenă.

— Scarlat, rosti într'un târziu glasul femeii, vrei să-ți fac o surpriză?

— O surpriză? se miră bărbatul soormonind-o cu neîncredere în ochi. Da, desigur, fără îndoielă că vreau... Dar despre ce e vorba? Ce surpriză poți tu să-mi faci?

— Nici nu-ți trece prin minte.

Puțin contrariat, el schiță un zâmbet nedefinit.

— Glumesc?!

— Nu, nu glumesc. Așteaptă o clipă și vei vedea.

Pe figura negricioasă, zâmbetul se șterse puțin câte puțin lăsând loc unei încruntări vesele.

— Și dacă ghicesc?

— Pe ce vrei mă prind că nu.

— O! se apăra în glumă bărbatul, ridicând amândouă mâinile spre tavan și lăsându-le apoi să cadă neînșuflete pe genunchi. E o teină atât de grozavă? O surpriză atât de mare încât nici prin minte n'ar putea să-mi treacă?

— Mai mult decât atât nu pot să-ți spun: așteaptă și vei vedea!

Domnul Scarlat răspunse, cedând:

Grăbită, cu graba plină de nerăbdare a unui copil care se duce la jocul altor copii, domnișoara Sana se mistul fericită în odaia de-alcături, să-i pregătească neabătută surpriza.

Bărbatul rămase pe scaunul lui surzând.

Surădea pentru că se gândea cu legitimă curiozitate la surpriza care trebuia să apară de dincolo, pe ușa astupată cu înguste geamuri, și pentru că cele câteva păhărele, bâte în ascuns la plecarea dela serviciu, începau abia acum să-și facă efectul: încet dar sigur.

Se întâmplase aceasta la capătul unei săptămâni de muncă, seara, când rămăsese singur să facă socoteli în registrele depozitului, cu un șert, cel mult o jumătate de ceas înainte de întălnirea cu domnișoara Sana.

Câteva pahare, acolo, din licorea verzui cu gust de mentă, nu însemnau mare lucru pentru stomahul îndejuns deprins cu băutura. Dar spre neplăcuta lui surpriză, și-a dat seama că băuse pe stomahul gol -- și efectul nu întârziă să se arate.

Dar dece? De ce nu s'a putut abține?

De ce tocmai acum?

În odaia de alcături, cu toată promisiunea întoarcerii imediate, femeia încă nu dădea semne de viață.

— Ce surpriză vrea oare să-mi facă? gândi cu glas tare, ca unul care nu se știa de nimeni ascultat.

Se ridică să-și alunge nerăbdarea.

Făcu câțiva pași spre ușă, cu intenția de-a o crăpa puțin, dar își dete seama că se clatină, se clatină cu adevărat, și de teamă să nu-și piardă echilibrul săvârșind vreo neviclință, se rezeasă cuminte pe locul său.

— Sunt un porc! își rosti tare gândul păcios. Nu trebuia să beau. Mai ales acum, în seara asta, când aveam de gând să...

Pe nesimțite, obiectele din jur își pierd din înfățișarea lor aspră, rigidă. Acum, totul i se pare lesne și simplu de curcit, iar prin aburii tari ai alcoolului care-i învalvau progresiv creierul, gândurile evoluează în jurul aceluiași punct.

— Ce surpriză vrea oare să-mi facă?

Era incredințat că ceva deosebit se va petrece în clipele care vor urma, un fapt pregătit în amănunte și calculat săptămâni de-a rândul, fiindcă pentru aceasta venise, renunțând la alte preocupări mai ispititoare, și pentru că — gândea el — în relațiile cu o femeie spre care instinctul de bărbat căta cu jind, viețuă, sau experiența vieții îl învățase să procedeze cu răbdare și tact.

Pentru el, domnișoara Sana e o biată rață prostă și timidă, ca dealtfel toate fetele acestui țarg. Se leagă de ea întâmplător, fără a forța împrejurările, mai mult din plăcerea și poate pentru faptul că locuia pe aceeași stradă. Astfel, având același drum, era scutit de a-și înai pierde timpul alergând după altele.

Auzi pași în odaia vecină.

Întoarse capul, neînțelegând.

Surăse.

Pașii se apropiară mărunt, timid, apoi deodată ușa se deschise și în pragul ei, albă, dreptă, de nerecunoscut, cu părul adunat în ceață și cu buzele mai sulenite ca de obicei, domnișoara Sana apăru gătită ca în seara unui fericit eveniment, în rochia străvezie de mireasă.

De mirare, fiindcă la o asemenea surpriză nu s'ar fi așteptat, bărbatul încercă să se ridice, dar căzut inert în brațele fotoliului putred, ca în fața unei uluitoare venii.

— Ce zici Scarlat, îți plac? Mă aranjează?

Mut, mirat, neclintit, încapabil să articuleze un cuvânt de răspuns, rămase privind cu gura căscată, prostii.

Dar femeia nu-l lăsă răgazul să se desmeticească din muta contemplare prostescă.

— Nu-i așa că sunt de nerecunoscut? întrebă răscundind-se cu o naivă grație pe tocurile joase, negre, scălciate, contrastând izbitor cu albul străvechi al rochiei mirosind a naftalină. Dar de ce taci? De ce mă privești așa? Pofteste cel puțin de bravu că n'ași fi o mireasă frumoasă.

— Ei, bravo! rase idiot domnul Scarlat, desmeticit și subit entuziasmat. Știi că la o asemenea surpriză nu m'ași fi așteptat? Ah! și cum îți strălucesc ochii. Cât de bine, cât de turnată îți vine rochia pe talia ta subțire.

Se trase un pas îndărăt, ca la fotograf, ușor clatinându-se și cuprindă mai bine cu privirea.

În bătaia difuză a luminii spălăcite, prin țesătura diafană de mătase, cum sta surzătoare și măgulită în fața lui, liniile ușor conturate ale trupului se deseneau slabe, supte, scheletice, dar totuși ispititoare.

Se ridică de pe scaun și apropiindu-se clatinat de ea, îi cuprinsese umerii delicți în palme.

— Vino! îi zise el cu glas miros, atrăgându-l spre patul cu cerga aspră de lână. Vreau să fii lângă mine, să-ți simt bătaie inimii.

Făstăciată, bănuind ce intenții ascunse are cu ea, domnișoara Sana păli, simțind cum de rușine i se clatină pământul sub picioare.

— Scarlat, șopti ea cu un efort venit din adânc, ce vrei să faci? Ce ți-a venit?

— Nimic! răspunse el vesel, cuprinzându-i ușor mijlocul. De ce te temi? De ce să-ți fie frică? Vino să sfăm amândoi aici, pe pat, doar câteva minute, că nu-ți fac nimic rău.

— Dar cum și-ai fi putut închipui că eu...?

Domnul Scarlat rade amuzat, cu bicușitoarea seninătate a omului care nu cunoaște ce-i împotrivirea. Și mâinile hucel în ușor, progresiv, dealungul trupului, până mai jos de coapse.

— Ah! lasă-mă... lasă-mă când îți spun... Ce vrei să faci? Ce înseamnă purtare așa pe tine?

Se sbate, plânge, imploră, să scape din strânsarea grozavă care-i lasă urme adânci pe brați, dar domnul Scarlat e atât de puternic și atât de hotărât în ce și-a propus, încât orice împotrivire din partea femeii, e din capul locului condamnată neputinței.

— Te temi de mine? răzbește. De ce să te temi? Ne iubim și vreau să fii a mea!

Domnișoara Sana încă nu pricepe. Se sbate, gemând, cu aceeași disperată împotrivire, să scape din tirania strânsorii de clește, dar acum nu e decât o biată fetiță, slabă și lipsită de apărare, în mâine decet om de nerecunoscut.

— Ce vrei să faci? Dă-mi pace... nu vreau... Auzi? Dacă nu-mi dai drumul imediat, strig după ajutor. Na! fost niciodată atât de...

— De brută, vrei să zici? întrebă mașinal domnul Scarlat — și fiindcă-i scăpase, făcu un salt de panteră în lături, tâindu-i abil calea spre ușă. Nu! nu! — se apăra înaintând cu mâinile întinse spre ea — nu sunt o brută! Te iubesc și vreau să fii a mea, cu orice preț. Înțelege? Vreau! Chiar acum... Dacă ești fată cuminte, am să te iau de nevastă...

Minte, se vede că de colo că minte, dar în cugetul domnișoarei Sana cuvintele au un efect înșelător.

Și ca totdeauna când dă frau liber închipuirii, măcinată hain de doruri nemărturisite, se vede deodată în rochia albă de mireasă, dar nu în rochia scamoșată de acum, ci alta, alta nouă cu voalul trenând ca o dără spumoasă în spate, braț la braț cu bărbatul drag, pășind alături pe drumul altarului... Dar dacă minte? Îi trecu deodată prin cuget.

— Dar dacă minti? Îi repetară șoptit buzele din cale afară de roșite. Dar dacă într-o zi...

— Ce copilă ești! exclamă plictisit, dar cu o convingătoare seninătate, domnul Scarlat. Cum poți să crezi una ca asta? Vreau să te fac nevastă mea, să fim împreună toată viața, fiindcă te iubesc și nu pot trăi fără tine. Auzi? Nu pot...

Impotrivirea nu-și mai are sens.

E pe cale să slăbească.

A slăbit.

Pe chipul alb, palid de alb, ca și în ochii îndobitociți cu albul nefiresc de rotund, se mai ghidește o ezitare plină de spaimă.

Buzele încep să-l tremure.

Șoptește automat:

— Îmi jur!

Bărbatul e acum lângă ea, aproape, cuprinzându-i din nou trupul cu talia subțire de viespe, să-i toarne în potirul transdării al urechii, cuvintele dulci-amăgitoare.

— Sigur! Îți jur! Cum poți oare să te îndoiești? Peste o săptămână, cel mult două ne logodim și băgăm acetele. Dar numai lasă-mă!... Vino!...

N'a mai așteptat încuviințarea, fiindcă în asemenea împrejurări femeile nu consimt niciodată.

A ridicat-o, fuig, pe brațele vânjoase, și ca pe o povară vie a dus-o pe sus, până la patul cu cerga aspră de lână.

Așa s'a făcut că domnul Scarlat a intrat ca un hoț în vicața ei. Zilele ce urmară au fost de neuitat.

Se întâlnuie ca și până aci în fața porții de lemn, scara, după ora nouă, nerăbdători și parcă meru mai flămânzi unul de altul; apoi, la fel ca în noaptea dintâi, se strecurau în odaia cu tavanul scund, unde se îndrăgosteau până a aproape de cântatul cucușilor.

Mirată însă că domnul Scarlat nu-i amintea nimic de căsătorie promisă, îndrăzni odată să-l întrebe:

— Când ai de gând să bați acetele?

— Săptămâna viitoare! fu răspunsul. Până atunci însă trebuie să fac o cerere timbrată la București, cum e uzul, fiindcă nu ne putem căsători fără consimțământul superiorilor mei.

Femeia a dat crezare spuselor și n'a mai stăruit.

Dar săptămâna următoare, când trebuia să bage acetele, s'a întâmplat ca domnul Scarlat să nu mai vină la întâlnire.

Coincidență?

Simplă întâmplare?

Capriciu?

— Trebuie să fie bolnav! și-a zis. Dar mâine are să vină sigur, nu se poate să nu vină, oricât de bolnav ar fi, și are să-mi explice.

A așteptat, încrăzătoare în povăța pe care i-o dăduse inima, până a doua zi când domnul Scarlat trebuia să vină să-și seaze lipsa.

Dar domnul Scarlat n'a venit nici a doua zi, nici a treia, nici a patra și nici în zilele următoare.

Atunci, intrigată, un gând hain începu a i se lămuri în minte și repede se întunecă, până ce, la urmă, disperată că

alesul inimii nu mai dădea nici un semn de viață, se hotărî, înfricoșată de teribila bănuială care-i mușcase dureros sufletul, să-i afle urma chiar la depozitul unde lucra.

Anevoie și-a stăpânit lacrimile, indignarea, cumpătul nașii, când a aflat că domnul Scarlat nu mai dăduse pe acolo de trei zile, că era insurat și că se mulțase cu serviciul, după cerere, în orașul de unde venise.

Sub apăsarea nelămurită a gândurilor cari îl învălătau despotice creierul, a crezut mai întâi că nimic nu putea să fie adevărat, că era poate la mijloc vorba de-o neînțelegere, că totul era glumă de prost gust.

Pe urmă, în drum spre casă, cum pășea halucinantă fără să vadă nimic în juru-i, a simțit un junghiu năprăncos cum i se răucea necontenit în inimă, cum o căldură moloștoare îi învalvau progresiv creierul, făcându-o să se clatine.

Nu s'a mai putut stăpâni.

Era în fața casei și i se părea că ajunsesse la capătul tuturor suferințelor.

Cu piciorul a împins în lături poarta veche de lemn, sfărțecată și incapabilă să-și adune gândurile răvășite, apoi deodată a luat-o la fugă urfând, cu o însuflețire elementară a turii deslănțuite, și nu s'a oprit decât în odaia cu tavanul scund, unde s'a prăbușit, istovită, la pământ, pradă unei violente crize.

De câteva zile încoace, domnișoara Sana nu se mai duce la fabrică.

Stă toată ziua în casă, singură, cu mâinile sub cap și cu ușa încuiată pe dinăuntru.

Azi dimineață, pe la șapte, au venit câteva fete s'o vadă, să afle pricina pentru care nu mai vine la lucru și să dea de veste medicului în cazul când ar fi bolnavă; au bătut, au încercat zadarnic la ușă, sperând să descopere un semn de viață, iar dacă au văzut că nimeni nu le răspunde, au plecat cu promisiunea să revină în dimineața următoare.

Dincolo de geamul vânat, afară, pomi cu frunza rărită își scutură necontenit straiul ruginit de ofica toamnei.

Stinsă tuberoză

Spital!
Zid alb cu geamuri multe...
La Filaret în curte
Balet de frunze pe trotuar...

Pustiu...
Pustiu...
Nimic nu'i viu

Doar pe terase
Vântul — urcă în delir —
Și nici un om...
Tăcere...
Cimitir!...

Tușind greoi și cavernos
O sdreanță de om
S'a rezemat de ușe —
E piele, oase și stomac
Și scuiță
Roșii flori de mac!...

O'ngrijitoare
Ese-alene din Salon
In alb, ca o stafie
Ea traversează curtea
Gânditoare...
Tușind și ea — puțin —
Cam sec...
O gripă!... cine știe?...

Și iar pustiu
Tăcere
Nici un ecou...

La poartă doi inși coboară un scieru
O soră deschide larg fereastra la parter —
Miros de acid fenic, de eter...

Și pe fereastra ei
S'au respirat, rămăse trist,
Stinghere...
O sticlă cu Glycerofosfat
O lungiriță
Miere...
Și

Batista-i mică și mototolită
Cu pete mari și roșii —
Ca o paletă parăsită!...

Parfumul ei de stinsă tuberoză
Plutește încă...
Tot mai sus... mai sus...

Unde?...
Unde?...
Stinsă tuberoză!...

Ah! Tuberculoză!... Tuberculoză!...

N. SCORȚEANU